

Kümmekond aastat Harjumaa külaelust (1998-2008)

Kaardile vaadates on Harjumaa kui kikilips, mis jaguneb Ida- ja Lääne-Harjumaaks ja mille kaugemaid punkte lahutab üksteisest ligemale poolteistsada kilomeetrit. Hoolimata tasasest pinnamoest on Harjumaa loodus kaunis ja vaheldusrikas: põhjaranniku poolsaared ja lahed koos suuremate ja väiksemate saartega, vahelduvate pinnavormidega ja arvukate metsajärvedega Kõrvemaa, suured karstialad Kostiveres ja Tuhalas, palju liigirikkaid metsi ja soid vaheldumisi aastasadu haritud põllumaadega.

Sama vaheldusrikas on meie külaelu: põlised hajakülad, kus peamiseks tööandjaks oli kohalik talu ning elustiiliks rahulik ja vaikne külaelu, merest ja kalapüügist elatunud rannakülad suviste puhkajatega, nõukogude ajastust jäänud asumid oma korrusmajade ja üksikute eramutega. On metsakülasid, kus püsielanikke võib kahe käe sõrmedel kokku lugeda, on küla nime kandvaid uusasumeid, kus elanike arv läheneb väikelinnade omale. Tallinna lähiümbruses toimub kiire kinnisvaraareng. Põldudele, kus veel neli-viis aastat tagasi oli näha loomi ja põllutöomasinaid, tekivad majad justkui seened peale vihma. Maale tulevad inimesed linnaliku elulaadi ja kommetega ning traditsioonilise külaelu hävimise oht levib Tallinnast järjest kaugemale.

Ühine mure meie külaelu säilimise ja arendamise pärast oli see, mis viis aktiivsed maainimesed Sirje Vinni, Toivo Veenre, Ants Talioja, Raul Kure, Jüri Muru, Alo Sirbi, Endel Ervini ja mitmed teised 27. märtsil 1998. aastal MTÜ Kodukant Harjumaa asutamisele. See oli aeg, kus Harjumaal tegutsesid vaid vähesed külaseltsid. Eelkõige võib siin nimetada 1925. aastal loodud Saue-Jõgisoo Haridusseltsi, kes oli üheks esimeseks MTÜ-ks, kes omandireformi käigus suutis tagasi saada kunagi taluperemeeste poolt rajatud seltsimaja, kus oli ka kool. Juba tegutsesid Ladise Arendusühing, Ellamaa Külaarenduskeskus, MTÜ Metsanurme ja Tuhala Looduskeskus, kelle esindajad olid ka uue külaliikumise ühenduse asutajateks.

10 aastat pole märkimisväärselt pikk aeg, kuid selle aja jooksul on palju muutunud. Kümne aasta eest ei osanud meie rahvas kirjutada arengukavasid, ei osatud ega olnud kombekski kirjutada projekte külarahva ühisüritustele erinevatest programmidest toetuste taotlemiseks, ei olnud ei külarahval ega vallavalitsusel õiget ettekujutust külavanema rollist. Nüüd on pilt teine. Vallavalitsused on tunnetanud külavanema vajalikkust ja enamus valdasid on vastu võtnud volikogu poolt kinnitatud külavanema statuudi. Rahva poolt valitud külavanemaid on tänaseks Harjumaal üle 150-ne ja arvestades seda, et väiksemate külade korral on külavanem valitud sageli külade grupi peale, võib ütelda, et vähemalt pooltel küladel on külavanem. Kohaliku arengu tasandil kutsutakse külavanemaid järjest rohkem kaasa rääkima. Külavanemate sõnale suurema kaalu andmiseks vallavolikogus ja vallavalitsuses on mitmes vallas moodustatud külavanemate kogud. Külavanemate töö on leidnud tunnustust ka maakondlikul tasemel ja olgu siinkohal näiteks 29. septembril 2007 Ravila Külakeskuses toimunud Harjumaa külavanemate konverents, kus maavanema poolt said tänukirjad endine Rootsi-Kallavere külavanem Raul Kurg Jõelähtme vallast, Juminda külavanem Karli Lambot ja Kotka külavanem Iie Liivandi (mõlemad Kuusalu vallast).

Külavanemate ja nende probleemidega seotud teemad on korduvalt arutusel olnud ka maakonna tasemel ja probleemidele paremate lahenduste otsimiseks moodustas Harjumaa Omavalitsuste Liidu juhatus oma 14. mai 2008 otsusega Harju maakonna külavanemate töögrupi, mida hakkab juhtima HOLi esimees Urmas Arumäe isiklikult.

Märgatavalt on elavnenud seltsitegevus. Praeguseks on Harjumaa külades ja alevikes üle 100 seltsi ja seltsingu, kes tegelevad kohaliku elu edendamise ja arendamisega. Üha enam valmivad külade arengukavad. Küladel on selgem siht silme ees, mida ja kuidas tahetakse teha. Otsitakse erinevaid rahastamisvõimalusi ja kirjutatakse projekte. Kümne aasta eest alustati külade ühistegevust põhiliselt kiigeplatside rajamisega ja eelmise sajandi viimasel aastakümnel valmis Harjumaal ainult üks uus külakeskus, Ladise seltsimaja. Tänu elatustaseme üldisele paranemisele ja erinevate programmide toetusrahadele on ka

külahva plaanid ja teod oluliselt suurenenud. Külahva kooskäimiskohtadeks on muudetud mitmed valdade poolt külaseltsidele pikaajalisele kasutusele antud ruumid. Nii on endale endistest eluruumidest külatoad sisustanud Ääsmäe Pensionärideühendus "Sügis" ja Vanamõisa Külaselts Saue vallas ning Ohtu Külaselts Keila vallas. On valminud toredad külakeskused Maidla külas Saue vallas ja Vääna külas Harku vallas. Esimeses neist ehitati selleks ümber üle 100 aasta vana aastaid tühjalt seisnud koolimaja, teises samuti kasutult seisnud vana mõisaait.

Hoopis uhke ja tõeliselt multifunktsionaalne külakeskus nõukogude ajast poolelijäänud spordihoone baasil valmis piirkonna külade ja valla ühisjõul Kose vallas Orul. Anija valla Pikva ja Arava külade rahvas pani rahad kokku ja ostis endale seltsimajaks külakeskuses kasutult seisva kauplushoone. Päril uus külamaja jõudis katuse alla Kõue piirkonna küladel Kõue vallas. Pikaajalise perspektiiviga on alustanud oma küla arengut Kuusalu valla ääremaale jääva Sigula küla inimesed, kes panid rahad kokku ja alustasid külaplatsi ja külamaja tarbeks vajaliku maa ostuga. Külaaktiivi eestvedamisel ja valla toel on toredad külakeskused saanud Palvere ja Ravila külad Kose vallas, praegu on seal käsil avarate ruumidega külakeskuse rajamine Kose-Uuemõisa piirkonna rahvale.

Külaliikumist Harjumaal on kindlasti aidanud elavdada 1998. aastast läbiviidav konkurss "Ilus küla". See on konkurss, mille igal aastal Emadepäeval kuulutab välja Harjumaa Omavalitsuste Liit, kes paneb välja rahalised preemiad kolmele paremale külale. Konkursi läbiviijaks on Eesti Kodukaunistamise Ühenduse Harjumaa piirkond koostöös Kodukant Harjumaa ja Harjumaa Külade Ühendusega, kelle esindajad osalevad konkursikomisjoni töös. Konkursi võitjad kuulutatakse välja Isadepäeval ja võitjate autasustamisel annab Kodukant Harjumaa ilusamale külale oma eriauhinna, Harjumaa metallikunstnik Kuldar Hüti poolt kavandatud ja teostatud paekivialusel päikesekella. Külakonkursi võitja esitatakse maakondliku komisjoni poolt "Kauni Eesti kodu" konkursi raames autasustamiseks Eesti Vabariigi Presidendile. Ja nii on presidendi auhinna läbi aastate pärvinud järgmised tublid ja tegusad külad: Voose küla Anija vallast, Turbuneeme küla Loksa vallast, Ääsmäe küla Saue vallast, Neeme küla Jõelähtme vallast, Valkla küla Kuusalu vallast, Kaberneeme küla Jõelähtme vallast, Ohtu küla Keila vallast, Kelvingi küla Viimsi vallast, Pikva küla Anija vallast ja Kohatu küla Kernu vallast.

Oma panuse maakondliku konkursi "Kaunis Eesti kodu" läbiviimisse teeb külaliikumine osalemisega konkursikomisjoni töös ja pannes kaunimale ja omapärasemale maakodule välja eriauhinna, samuti Kuldar Hüti poolt kujundatud Kodukant Harjumaa majamärgi.

Viis korda on Harjumaal valitud ja tunnustatud aktiivsemat küla ja kogukonna arendajat – sädeinimest. Selle tiitli pälvis esimesena Sirje Vinni Ellamaalt ning järgnevatel aastatel Garina Paiste Arukülalt, Sirje Öruste Kajamaalt, Peeter Leidmaa Metsanurmest, Rein Viilu Kohatust ja Olvia Laur Lehetust. Just need sädemed säravad, sütitavad teisi ja viivad kohalikku elu külades edasi.

Harjumaa külad elavad ja jätkavad võitlust oma eksisteerimise eest. Et säiliks midagi ajaloolisest külamiljööst, et uusasukad maal võtaks omaks küla elulaadi, et tänapäeva tarbimisühiskonna poolt produtseeritud prügimäed ei lämmataks külasid, et ehitusbuumiga kaasnevad uued karjäärid ei hävitaks meie põhjavett.